

فهرست

فصل یکم

- درس ۱: تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های هفتم، هشتم و نهم ۸
- درس ۲: پایه‌های آوایی ۲۳
- درس ۳: تشبیه ۲۹
- آزمون دوره‌ای ۳۹

فصل دوم

- درس ۴: سبک‌شناسی قرن‌های هفتم، هشتم و نهم (سبک عراقی) ۴۴
- درس ۵: پایه‌های آوایی همسان «۱» ۵۱
- درس ۶: مجاز ۵۷
- آزمون دوره‌ای ۶۵

فصل سوم

- درس ۷: تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های دهم و یازدهم ۷۰
- درس ۸: پایه‌های آوایی همسان «۲» ۸۰
- درس ۹: استعاره ۸۷
- آزمون دوره‌ای ۹۶

فصل چهارم

- درس ۱۰: سبک‌شناسی قرن‌های دهم و یازدهم (سبک هندی) ۱۰۰
- درس ۱۱: پایه‌های آوایی همسان دولختی ۱۱۲
- درس ۱۲: کنایه ۱۱۹
- آزمون دوره‌ای ۱۲۹
- پاسخ پرسش‌های چهارگزینه‌ای ۱۳۳

فصل يكم

درس

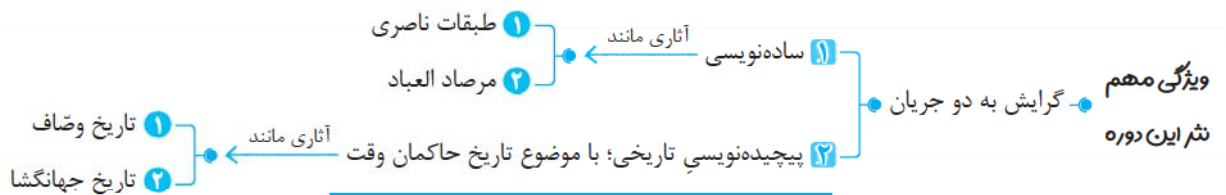
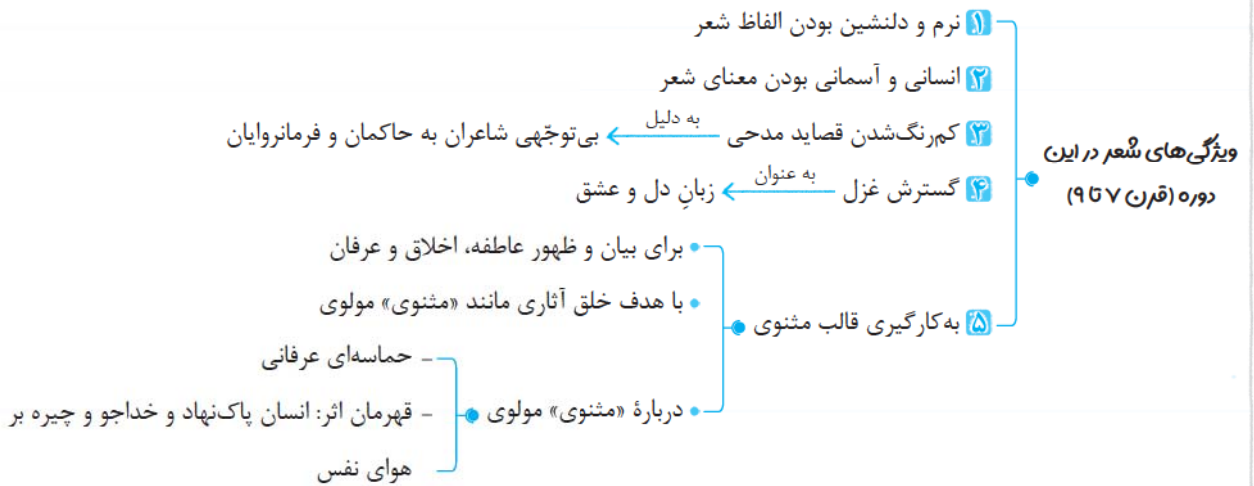
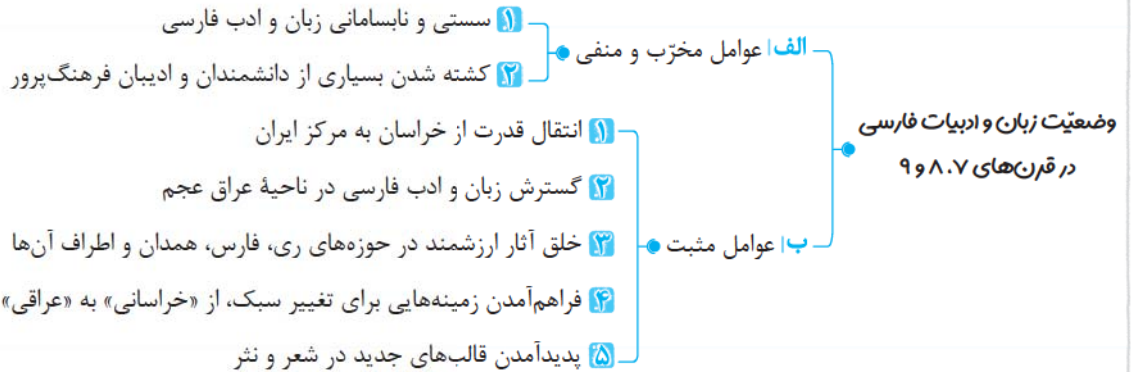
تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های هفتم، هشتم و نهم

علت نام‌گذاری سبک این دوره با عنوان «عراقی»

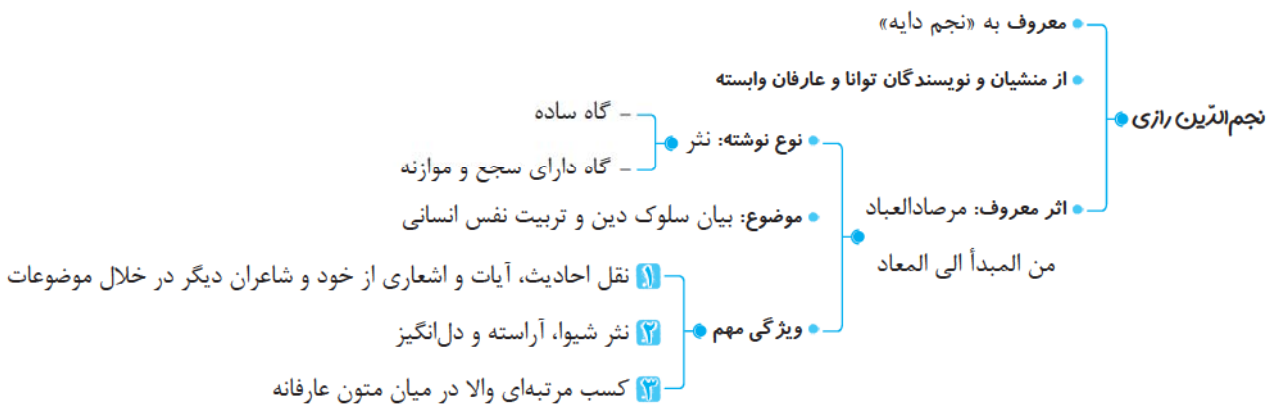
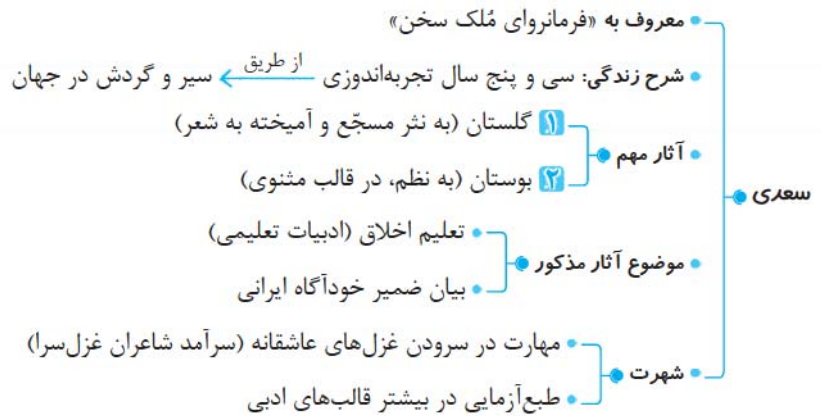
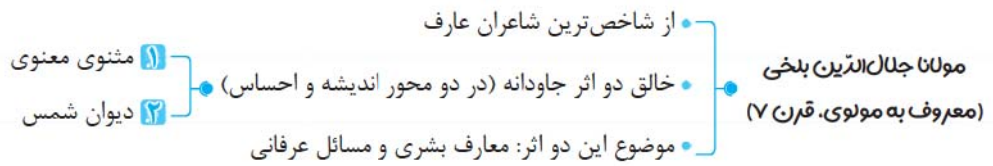
توجه: بروز اولین نشانه‌های تغییر سبک ← از زمان سلجوقیان

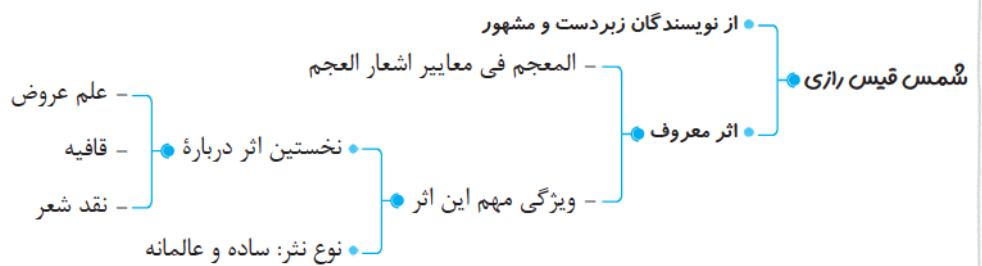
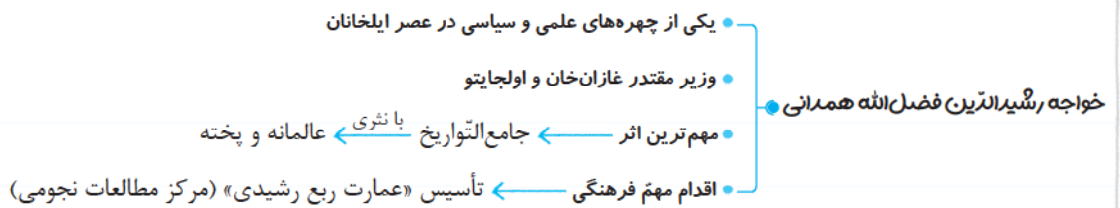
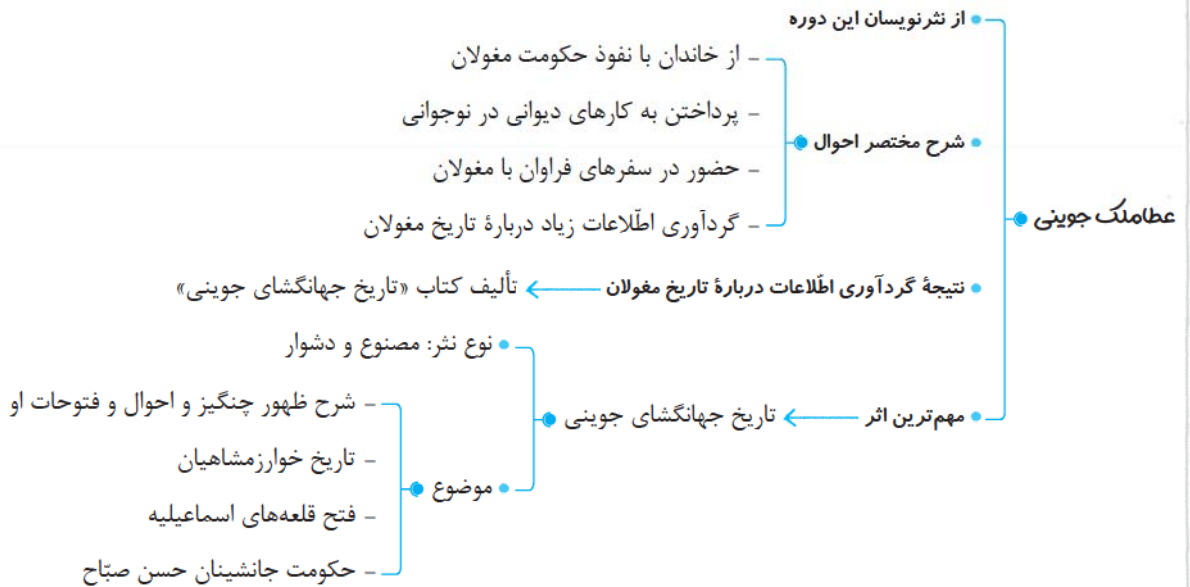

معروف‌ترین شاعران و نویسندگان این دوره

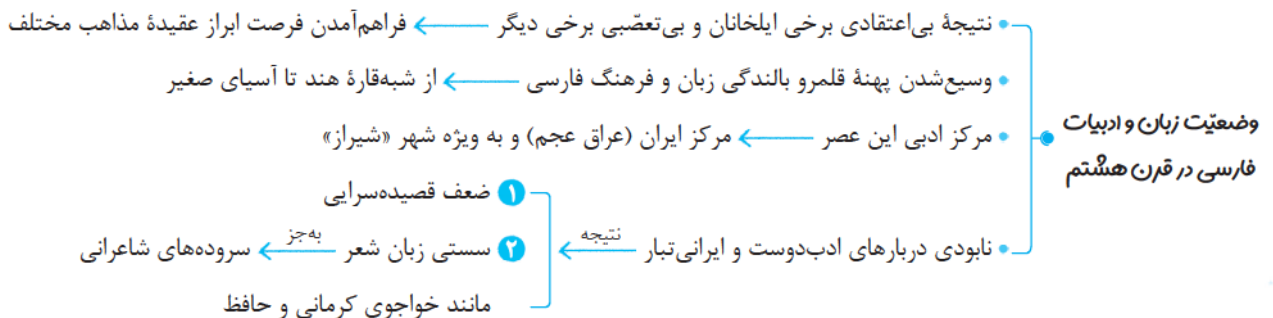

زبان و ادبیات فارسی در قرن هفتم

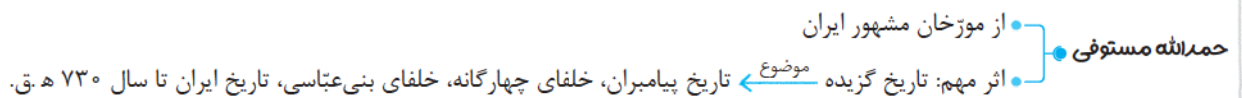
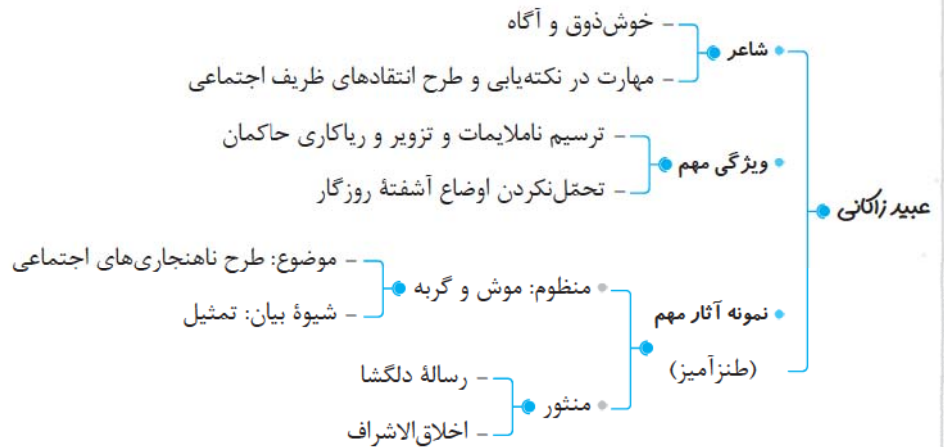

زبان و ادبیات فارسی در قرن هشتم

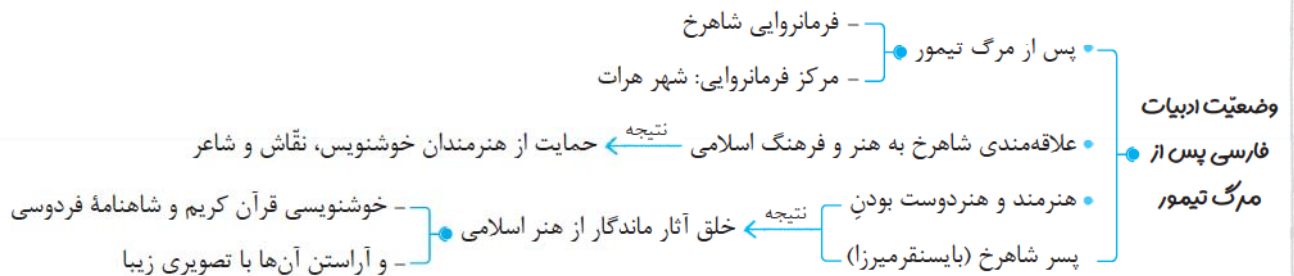
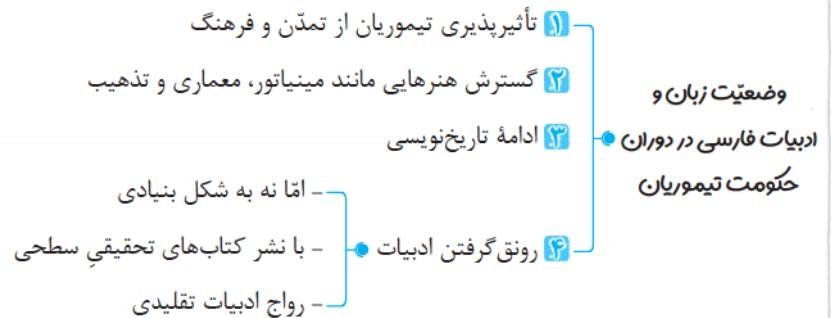
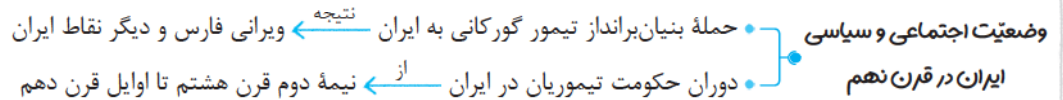

شاعران معروف قرن هشتم

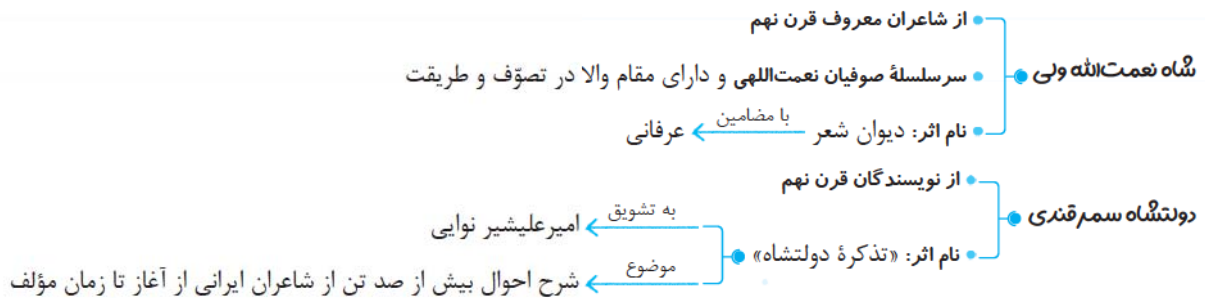
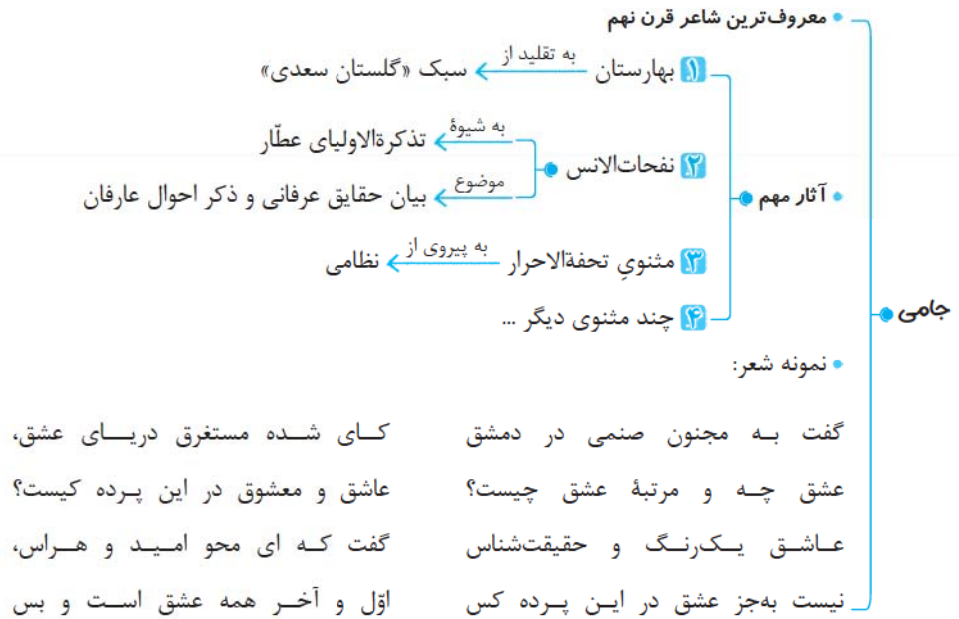

زبان و ادبیات فارسی در قرن نهم

شاعران و نویسندگان شاخص قرن نهم

خودارزیابی

پرسش های دوگزینه ای

- کدام گزینه، از عوامل اساسی تغییر سبک متون فارسی در قرن ششم است؟
 (۱) روی کار آمدن حکومت طاهریان
 (۲) تغییر مرکز ادبی از خراسان به عراق عجم
- از پیامدهای حمله مغول به ایران، کشته شدن کدام شخصیت های ادبی است؟
 (۱) مولانا جلال الدین بلخی - عطاملک جوینی
 (۲) نجم الدین کبری - فریدالدین عطار
- کدام گزینه، از نتایج انقراض حکومت عباسی به دست مغول به شمار می آید؟
 (۱) پایان یافتن خلافت عربی دانی و عربی نویسی
 (۲) رواج قصاید مدحی و ستایش حاکمان مغول

۴ در کدام گزینه، دو مورد از ویژگی‌های شعر در قرن هفتم تا نهم آمده است؟

(۱) رونق گرفتن غزل و مفاهیم عرفانی (۲) بی‌توجهی شاعران به قالب مثنوی و مفاهیم عاشقانه

۵ «عشاق‌نامه» در قالب ..... و توسط ..... سروده شده است.

(۱) مثنوی - فخرالدین عراقی (۲) غزل - جامی

کامل کنید

۶ «دیوان شمس» از آثار ..... است و مضمون ..... را دربر دارد.

۷ سرآمد شاعران در سرودن غزل «.....» است و کتاب «.....» از آثار منظوم او است.

۸ فخرالدین عراقی، کتاب «.....» را به نظم و نثر و با موضوع ..... سروده است.

۹ کتاب «.....» تألیف «.....»، نخستین اثر درباره علم عروض، قافیه و نقد شعر است.

۱۰ مهم‌ترین اقدام فرهنگی خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی، ..... است.

درست و نادرست

۱۱ کتاب «مرصادالعباد من المبدأ الی المعاد» نثری مصنوع و دشوار دارد.

۱۲ فاصله گرفتن سبک‌های بینابین و آذربایجانی از سبک خراسانی، عامل اصلی پیدایش سبک عراقی است.

۱۳ هلاکو، آخرین خلیفه عباسی را سرنگون کرد و به خلافت عربی نویسی خاتمه داد.

۱۴ کتاب تاریخ جهانگشا نمونه‌ای از جریان ساده‌نویسی در سبک عراقی است.

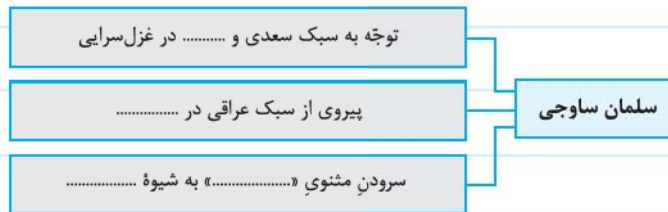
۱۵ حافظ و ابن‌یمین نمونه‌هایی از شاعران معروف قرن هشتم هستند.

جدول و نمودار

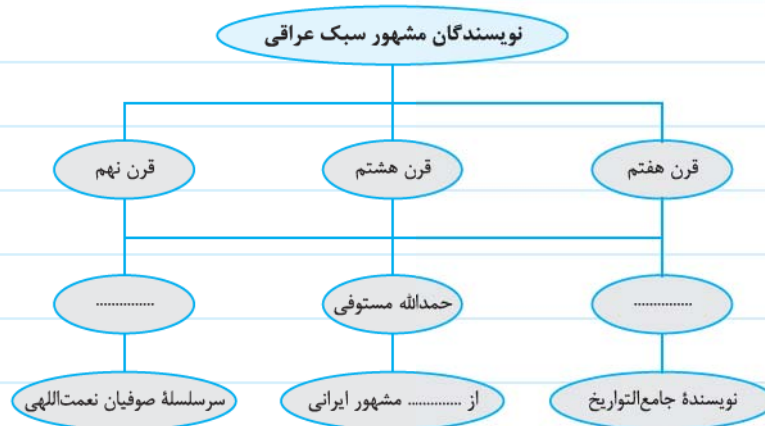
۱۶ جدول زیر را کامل کنید.

موضوع اثر	نام اثر	شاعر / نویسنده	قرن
.....	موش و گربه	.....	هشتم
.....	.....	حمدالله مستوفی	.....
شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی از آغاز تا زمان مؤلف	.....	.....	.....
.....	نفحات‌الانس	.....	.....

۱۷ با توجه به سبک شاعری «سلمان ساوجی» نمودار زیر را کامل کنید.

۱۸ نمودار زیر را کامل کنید.

پرسش‌های تشریحی

۱۹ سه مورد از پیامدهای حملهٔ مغول به ایران را بنویسید.

- (۱)
- (۲)
- (۳)

۲۰ دلیل اصلی توجه شاعران به شعر و نثر عرفانی، در قرن هفتم تا نهم چیست؟

۲۱ علت نام‌گذاری سبک این دوره با عنوان «عراقی» را بنویسید.

۲۲ با توجه به وضعیت زبان و ادبیات فارسی در قرن‌های هفتم تا نهم، چهار مورد از عوامل مثبت را بیان کنید.

- (۱)
- (۲)
- (۳)
- (۴)

۲۳ درباره ویژگی‌های شعر در این دوره (قرن ۷ تا ۹) به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

الف) ویژگی‌های اصلی شعر از نظر «لفظ» و «معنا»؟

ب) علت کم‌رنگ شدن قصاید «مدحی»؟

پ) دو «قالب شعری» رایج و گسترش‌یافته؟

۲۴ نثر سبک عراقی به دو جریان مختلف، گرایش داشت؛ آن‌ها را با ذکر نمونه اثر بنویسید.

۱) .....؛ نمونه: «.....»

۲) .....؛ نمونه: «.....»

۲۵ سعدی، کدام اثر را به نظم و در قالب مثنوی سروده است؟ موضوع اصلی آن چیست؟

۲۶ کتاب «عشاق‌نامه» را با توجه به موارد زیر معرفی کنید.

الف) قالب شعری:

ب) موضوع:

پ) شیوه شاعر در طرح موضوع:

۲۷ کدام اثر از نجم‌الدین رازی، مرتبه‌ای والا در میان متون عارفانه دارد؟ موضوع و ویژگی مهم این اثر را بنویسید.

۲۸ دربارهٔ «عظاملک جوینی» به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

الف) کدام بخش از زندگی او در نوشته‌هایش مؤثر بوده است؟

ب) مهم‌ترین اثر او چه نام دارد؟ موضوع آن را بنویسید.

۲۹ با توجه به موارد زیر، وضعیت زبان و ادبیات فارسی را در «قرن هفتم» توضیح دهید.

الف) علت فراهم آمدن فرصت برای ابراز عقیدهٔ مذاهب مختلف:

ب) قلمرو بالندگی زبان و ادبیات فارسی: (.....)

پ) مرکز ادبی: (.....)

ت) نتایج از بین رفتن دربارهای ادب‌دوست و ایرانی‌تبار:

(۱)

(۲)

۳۰ متن زیر، معرف کدام نویسندهٔ قرن هفتم است؟ (.....)

«یکی از چهره‌های علمی و سیاسی در عصر ایلخانان و وزیر مقتدر غازان‌خان و اولجایتو بوده است. مهم‌ترین اثرش، نثری عالمانه و پخته دارد. وی مرکز مطالعات نجومی را بنا نهاد.»

۳۱ بیت زیر را چه کسی و دربارهٔ چه موضوعی سروده است؟

«دی بر سر مرده‌ای دو صد شیون بود امروز یکی نیست که بر صد گرید»

۳۲ ابیات زیر، از کدام شاعر است؟ دو ویژگی مهم سبک شعری او را بنویسید.

مرد آزاده در میان گروه گرچه خوش‌خو و عاقل و داناست

محترم‌انگهی تواند بود که از ایشان به مالش استغناست

۲۳ درباره ویژگی‌های مهم سبک حافظ در «غزل‌سرایی» توضیح دهید.

۲۴ درباره دلیل روی‌آوری عبید زاکانی به طنزپردازی توضیح دهید و دو نمونه از آثار منثور او را نام ببرید.

۲۵ چهار نکته مهم درباره وضعیت زبان و ادبیات فارسی در دوران حکومت تیموریان بنویسید.

(۱)

(۲)

(۳)

(۴)

۲۶ سه مورد از اقدامات فرزند و نواده «تیمور» برای رشد و اعتلای زبان و ادبیات فارسی را بنویسید.

(۱)

(۲)

(۳)

۲۷ جامی، هر یک از آثار زیر را به تقلید از سبک کدام نویسنده و با شاعر نوشته است؟

• بهارستان (.....) • تحفة‌الاحرار (.....)

۲۸ حافظ در بیت زیر، به کدام ویژگی مهم اشعارش تأکید کرده است؟

«شعر حافظ همه بیت‌الغزل معرفت است آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش»

۲۹ «نجم دایه» شهرت کدام نویسنده است؟ مهم‌ترین اثر او را با ذکر نوع نثر و موضوع بنویسید.

۳۰ شاعر ابیات زیر را در دو سطر معرفی کنید.

گفت به مجنون، صنمی در دمشق کای شده مستغرق دریای عشق،

عشق چه و مرتبه عشق چیست؟ عاشق و معشوق در این پرده کیست؟

عاشق یک‌رنگ و حقیقت‌شناس گفت که ای محو امید و هراس،

نیست به‌جز عشق در این پرده، کس اول و آخر همه عشق است و بس

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱. زمینه اصلی پیدایش سبک عراقی کدام است؟

- ۱) روی‌گردانی شاعران از اصول و موازین شعری سبک خراسانی، به دلیل دشواری آن
- ۲) بی‌توجهی شاهان و حاکمان عصر به شاعران سبک خراسانی
- ۳) فاصله گرفتن سبک‌های بینابین و آذربایجانی از سبک خراسانی
- ۴) بی‌توجهی مردم به اشعار و آثار خلق شده به سبک خراسانی

۲. کدام گزینه از نتایج حمله مغول به ایران به شمار نمی‌آید؟

- ۱) کشته شدن بزرگان علم و ادب
- ۲) از بین رفتن مدارس و مهدهای علم و فرهنگ
- ۳) تباه شدن بنیان فرهنگ و اخلاق
- ۴) پناه بردن شاعران به شعر و نثر تعلیمی

۳. علت نام‌گذاری سبک این دوره (قرن ۷ تا ۹) با عنوان «عراقی» چیست؟

- ۱) پناه بردن شاعران به کشور عراق، به دلیل هجوم مغول
- ۲) سکونت شاعران و نویسندگان این دوره در شهرهای عراق عجم
- ۳) توجه و علاقه‌مندی حکمرانان و فرمانروایان عراق به شعر فارسی
- ۴) پیروی بیشتر شاعران و نویسندگان از «فخرالدین عراقی»

۴. کدام گزینه با ویژگی‌های شعر، در قرن‌های هفتم تا نهم، مطابقت ندارد؟

- ۱) نرم و دلنشین بودن الفاظ شعر
- ۲) انسانی و آسمانی بودن معنای شعر
- ۳) گسترش قصیده به عنوان قالب برتر
- ۴) به‌کارگیری قالب مثنوی برای خلق حماسه‌های عرفانی

۵. موضوع کدام آثار، «معارف بشری و مسائل عرفانی» است؟

- ۱) مثنوی مولوی - دیوان شمس
- ۲) بوستان - المعجم
- ۳) گلستان - رساله دلگشا
- ۴) بهارستان - طبقات ناصری

۶. کدام شاعر، در سرودن غزل عاشقانه، سرآمد شاعران سبک عراقی است؟

- ۱) سعدی
- ۲) مولوی
- ۳) نظامی
- ۴) خواجوی کرمانی

۷. همه گزینه‌ها به جز ..... از مضامین ادبیاتی است که اهل تصوف بعد از حمله مغول به آن روی آوردند.

- ۱) ترویج روحیه تسامح و تساهل
- ۲) خدمت به خلق
- ۳) اعتقاد به بهره‌مندی از مواهب دنیوی
- ۴) آزادگی

۸. کدام گزینه، درباره «فخرالدین عراقی» درست است؟

- ۱) در سرودن قصاید اندرزی شهرت دارد.
- ۲) «عشاق‌نامه» را به نظم و نثر نوشته است.
- ۳) «لمعات» را به نظم با موضوع عشق و دلدادگی سروده است.
- ۴) در طرح مباحث عرفانی از تمثیل و حکایت نیز بهره گرفته است.

۹. کدام گزینه، توضیح درستی درباره کتاب «مرصادالعباد من المبدأ الی المعاد» ارائه نمی‌دهد؟

- ۱) نویسنده آن از منشیان توانا و عارفان وارسته قرن نهم بوده است.
- ۲) نثر این اثر، گاه ساده و گاه دارای سجع و موازنه است.
- ۳) در بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی است.
- ۴) نویسنده آن در خلال موضوعات، به ذکر احادیث، آیات و اشعار پرداخته است.

۱۰ همهٔ گزینه‌ها به‌جز ..... با وضعیت زبان و ادبیات فارسی در «قرن هشتم» مطابقت دارد.

- (۱) ضعف قصیده‌سرایی و سستی زبان شعر، به‌جز اشعار حافظ و خواجه
  - (۲) محدود شدن پهنهٔ قلمرو بالندگی زبان فارسی، به دلیل بی‌توجهی حاکمان به شاعران
  - (۳) از بین رفتن دربارهای ادب‌دوست و ایرانی‌تبار
  - (۴) استقرار مرکزیت ادبی در عراق عجم و به ویژه شهر شیراز
- ۱۱ خواجهی کرمانی، بر سبک شاعری «.....» تأثیرگذار بوده است و خود، چند مثنوی به پیروی از «.....» سروده است.

- (۱) حافظ - تحفة الاحرار جامی
- (۲) فخرالدین عراقی - پنج گنج نظامی
- (۳) حافظ - پنج گنج نظامی
- (۴) فخرالدین عراقی - تحفة الاحرار جامی

۱۲ کدام گزینه، دربارهٔ سرودهٔ زیر نادرست است؟

مرد آزاده در میان گروه گرچه خوش‌خو و عاقل و داناست
محترم آنگهی تواند بود که از ایشان به مالش استغناست

(۱) این شعر را ابن‌یمین، شاعر قرن ششم، سروده است.

(۲) ابن‌یمین در سرودن قصاید مدحی و اخلاقی شهرت داشته است.

(۳) شاعر آن، در عصر سرداران می‌زیسته و دهقان‌پیشه بوده است.

(۴) در این ابیات به قناعت‌پیشگی و آزادگی تأکید شده است.

۱۳ متن زیر، کدام شاعر قرن هشتم را معرفی می‌کند؟

«با تلفیق عشق و عرفان، غزل فارسی را به کمال رساند. لحن سخن او گزنده، طنزآمیز و سرشار از خیرخواهی و اصلاح‌طلبی است. اشعارش، فرهنگ گذشتهٔ ایران را با همهٔ کمال ایرانی - اسلامی آشکار می‌سازد.»

- (۱) عبید زاکانی
- (۲) حافظ شیرازی
- (۳) سلمان ساوجی
- (۴) سعدی

۱۴ کدام اثر، با توضیح آمده در کمانک، هماهنگی ندارد؟

(۱) تذکرهٔ دولت‌شاه (نوشتهٔ امیرعلیشیر نوایی، نویسندهٔ قرن نهم)

(۲) نفحات الانس (به شیوهٔ تذکره‌الاولیای عطار، با موضوع عرفان)

(۳) جامع‌التواریخ (نوشتهٔ عطاملک جوینی، مؤسس عمارت ربع رشیدی در قرن هفتم)

(۴) تاریخ گزیده (دربدارندهٔ تاریخ پیامبران، خلفای چهارگانه، خلفای عباسی و تاریخ ایران تا سال ۷۳۰ ه. ق.)

۱۵ همهٔ آثار به‌جز ..... به شیوهٔ طنز و با طرح انتقادهای ظریف اجتماعی نوشته شده است.

- (۱) موش و گربه
- (۲) رسالهٔ دلگشا
- (۳) اخلاق‌الاشراف
- (۴) طبقات نادری

۱۶ در کدام گزینه، نام شاعران و نویسندگان نامدار قرن هشتم آمده است؟

- (۱) سعدی - فخرالدین عراقی - دولت‌شاه سمرقندی
- (۲) شمس قیس رازی - حافظ - مولوی
- (۳) حمدالله مستوفی - ابن‌یمین - سلمان ساوجی
- (۴) عبید زاکانی - جامی - شاه نعمت‌الله ولی

۱۷ کدام گزینه، نخستین اثر فارسی درباره علم عروض، قافیه و نقد ادبی است؟

- (۱) مرصادالعباد (۲) نفحات الانس (۳) لمعات (۴) المعجم فی معاییر اشعارالعجم

۱۸ کدام گزینه، به دو جریان «نثرنویسی» در قرن هفتم تا نهم و آثار مربوط به آن اشاره دارد؟

(۱) حکایت‌نویسی تاریخی (طبقات ناصری)، طنزنویسی (رساله دلگشا)

(۲) پیچیده‌نویسی تاریخی (تاریخ و صاف)، ساده‌نویسی (طبقات ناصری)

(۳) حکایت‌نویسی تاریخی (جوامع التواریخ)، طنزنویسی (بهارستان)

(۴) پیچیده‌نویسی تاریخی (تاریخ گزیده)، ساده‌نویسی (تاریخ جهانگشا)

۱۹ مثنوی «جمشید و خورشید» را ..... به شیوه ..... سروده است.

(۱) خواجوی کرمانی - طنزپردازی عبید زاکانی (۲) سلمان ساوجی - طنزپردازی عبید زاکانی

(۳) سلمان ساوجی - داستان‌های نظامی (۴) خواجوی کرمانی - داستان‌های نظامی

۲۰ کدام گزینه، از خدمات فرزند و نواده تیمور، پس از مرگ اوست؟

(۱) حمایت از نویسندگان و ترویج تاریخ‌نویسی به اسلوب ساده

(۲) توجه به شاعران شهر بخارا، به عنوان مرکز ادبی ایران

(۳) حمایت از هنرمندان خوشنویس و تشویق آنان به خوشنویسی قرآن کریم و شاهنامه فردوسی

(۴) تشویق نویسندگان به نشر کتاب‌های علمی در زمینه‌های فلسفه و طب و حکمت